

VEDALAR

sık kullanıldığı görülür. Bunlarda on bir hece dört dize, sekiz hece üç dize ve on iki hece dört dize şekli en yaygın vezin ölçüleridir. Rig Veda ilâhilerinin üçte ikisi bu vezinlerde düzenlenmiştir (ERE, VII, 51).

10.600 mısrayı kapsayan Rig Veda 1017 veya -sonradan ilâve edildikleri ileri sürülen on bir ilâhiyle birlikte- 1028 ilâhiden oluşur. Buna göre bir ilâhinin ortalama uzunluğu on kıtadır. Ancak tek mısralık ilâhilere rastlandığı gibi elli sekiz mısralık ilâhilere de rastlanır. Rig Veda iki ayrı biçimde bölümlenir. İlk bölümlemede her biri eşit uzunluktaki sekiz bölüme ayrılır. "Astaka" diye isimlendirilen bu bölümlerden her biri de kendi içinde dersler ve beş altı grupluk mısralar şeklinde alt bölümlere ayrılır. Rig Veda'nın daha yaygın diğer bölümlenmesi on kitaba (mandala) ayrılmasıdır. On kitaptan altısı (iki-yedi) nisbeten homojendir; üslupları ve içlerinde zikredilen özel isimler aynıdır. Bundan dolayı belirli bir hânedana ait oldukları kabul edilir. Birinci, sekizinci ve onuncu bölümlerin ise farklı grup veya ailelerce kompozite edildiği söylenebilir. Dokuzuncu kitabın bütün ilâhileri sadece tanrı Soma'ya ithaf edilmiştir. Belirli ailelere aidiyeti düşünülen kitaplarda en gözde ilâh Agni'dir (ates). Onu İndra, Soma ve diğer tanrılar izler. Bunlar Rig Veda'nın özünü meydana getiren kitaplar sayılır. Onuncu kitap, dili ve muhtevası göz önüne alınarak Rig Veda'nın en son ve en yeni kitabı kabul edilir. Üslubu Atharva Veda ile benzerlik arzeder. Çünkü burada hem soyut ve felsefi fikirlere hem de büyüye dair konulara ilginin arttığı görülür (a.g.e., VII, 52). Ayrıca ilk bölümlerden farklı şekilde kâinatı Hiranyagarbha (Altın yumurta) veya Pragapati (Brahma) adı verilen yüce tanrının yarattığı, diğer ikincil tanrılar da onun halkettiği, dolayısıyla kendisine kurban ve takdime sunulmaya en lâyık tanrının sadece o olduğu belirtilir (Rig Veda, X, 21). Böylece burada, Rig Veda'nın genel politeist ve natüralist anlayışının aksine monoteist bir yaklaşım ortaya konur.

Yacur Veda. Genelde kurban törenleriyle ilgili bir kutsal metin olup Vedalar'da emredilen dinî tören ve âyinleri düzenlemekle görevli "adhvaryas" rahiplerinin el kitabı niteliğindedir. Bu metinde kurban törenleri, esasında okunacak dualar ve yapılacak işler konusunda bilgi verilir. Yacur Veda'nın Rig Veda'dan alınmış bir kısım ilâhilerin yanı sıra bunları açıklayan nesir kısımları da vardır. Eserin özellikle "Brahmana" bölümü Hindu âyin ve uygulamalarındaki işlevi açısından Yahudilik-

teki Talmud'a benzetilebilir. Yacur Veda'daki yorum ve metin kısımlarını ayırarak onu yeniden düzenleme gayretleri sonunda Krişna (siyah) ve Sukla (beyaz) Yacur Veda adıyla bilinen iki metin ortaya çıkmıştır. Bunlardan Taittiriya-Samhita adı da verilen eski nüshanın milattan önce III. yüzyıllarda bilindiği ve kullanıldığı kabul edilir. Yajnavalkya Vagasaneya'ya nisbetle Vagasaneyinler denilen ikinci metin ise sisteminden dolayı ve asıl metinle yorumları birbirinden kolayca ayrılabilirdiği için daha fazla tercih edilir ve Suklayacur diye adlandırılır. Buradaki krişna-sukla ayırımı ilk anda iyi veya kötüyü, büyü veya tılsımı akla getirirse de bu, anlaşılabilir sistematik eserle söz konusu niteliklerden mahrum kitap şeklindeki bir ayırımı ifade eder.

Sama Veda. Hindu dinsel törenlerinde veya özellikle "soma" adı verilen törenlerde okunan ilâhileri kapsar. Nesir halinde kaleme alınmış bazı kısımları olsa da çoğunluğu manzum ilâhilerden meydana gelir. 1549 beyitlik Sama Veda'nın yetmiş beş ilâhisi hariç tamamı Rig Veda ilâhilerinden aynen alınmıştır. Dolayısıyla bunlar da Soma, Agni ve İndra adıyla bilinen ilâhlara ithaf edilir. Sama Veda'nın bilhassa manzum metinlerin tefsiri mahiyetindeki "Brahmanalar" bölümü, içerdiği zengin mâlûmat sebebiyle Hindu dinî tarihinin ilk dönemleri açısından önemli sayılır.

Atharva Veda. Kronolojik bakımdan diğer Vedalar'dan oldukça sonra düzenlendiği anlaşılmaktadır ve Atharva Veda, Yacur Veda ve Sama Veda gibi dinî âyin ve törenlerde okunan dua ve niyazları içeren bir ilâhi koleksiyonudur. Her ne kadar diğerlerine göre geç bir tarihe ait olsa da bu metinde yer alan konular insan düşüncesinin erken dönemleriyle ilgili örneklerdir. Kitapta yer alan ilâhilerin yaklaşık altıda biri Rig Veda ilâhilerinden, özellikle onuncu bölümden alınmıştır. Dolayısıyla bu büyü ve tılsım kitabının Rig Veda'nın onuncu mandalasından hemen sonra veya onunla aynı dönemde kaleme alınmış olabileceği düşünülür (Dowson, s. 349-350). Atharva Veda sırtma, baş ağrısı, öksürük gibi bazı hastalıklara karşı okunacak dualar ve yapılacak tılsımlarla uzun ve sağlıklı bir ömür sürmek, şeytan, cin ve düşmanların kötülüklerinden korunmak, insanların sevgisini kazanmak, iyi bir eş bulmak, erkek evlât, mal-mülk sahibi olmak gibi çeşitli amaçlar için okunacak efsun ve yapılacak tılsımlar hakkında bilgi verir. Atharva Veda'da yer alan bilhassa hastalıkların tedavisine dair bilgiler, bu

eserin "Ayur Veda" denilen geleneksel Hint tıbbının tarihi kaynakları arasında zikredilmesini gerektirecek kadar önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

The Hymns of the Rgveda (trc. Ralph T. G. Griffith), Delhi 1973; S. Dasgupta, *A History of Indian Philosophy*, Delhi 1975, I, 10-27; *A Dictionary of Comparative Religion* (ed. S. G. F. Brandon), London 1978, s. 324; J. Dowson, *A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion*, New Delhi 1987, s. 344-352; *The Hymns of the Atharva-Veda* (trc. M. Bloomfield), Delhi 1987; A. B. Keith, *The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishads*, Delhi 1989, I, 1-15; S. Radhakrishnan, *Indian Philosophy*, Oxford 2004, I, 63-136; Ali İhsan Yitik, *Hint Dinleri*, İzmir 2005, s. 18-26; A. A. Macdonell, "Hymns (Vedic)", *ERE*, VII, 49-52.

ALI İHSAN YİTİK

VEDÂY

(وداي)

Çad'da hüküm süren bir sultanlık
(1635-1909).

Müslüman tarihçilerin Vedây (Veddây, Vâdây) şeklinde zikrettikleri hânedanın adı Fransızca'ya Ouaddai, İngilizce'ye Wadai şeklinde geçmiştir. Vedây'ın yerli dilde "hediye getiren kimse" anlamına geldiği, hem bölgeye hem de burada yaşayan topluluklara bu adın verildiği ileri sürülmektedir. Bugün Çad Devleti'ni teşkil eden yirmi iki idarî bölgeden biri olan Vedây'ın doğu sınırını Sudan'ın Dârfür bölgesidir. Kuzeyden Bitine, batıdan Batha, güneyden Selâmât vilâyetleriyle çevrilidir. Vedây idarî bölgesi Abdî, Assungha ve Vârâ adlı üç şehri ve bunlara bağlı on altı idarî birimi içine alır.

Vedây'da ilk krallığı, Sudan'dan veya Tunus'tan gelen ve Tuncûr adını taşıyan Arap kabilelerinin kurduğu ileri sürülmektedir. Bu kabileler zamanla yerli Dâcû kabilesiyle karıştı. Tuncûrlar'ın XV. yüzyılın sonlarıyla XVI. yüzyılda Dârfür ile vadinin diğer kısımlarını nüfuzları altına aldıkları söylenebilir. XVII. yüzyılın başlarında Doğu Sudan'dan Abdülkerim adındaki bir İslâm âlimi ve davetçisi Tuncûrlar'ın elindeki Vedây bölgesine geldi. Abbas b. Abdülmuttalib'in soyundan olduğu söylenen Abdülkerim "Abbâsi" nisbesiyle tanınıyordu. "Müceddidü'l-İslâm" lakabı verilen Abdülkerim bölgede İslâm'ı yaymak için davet başlattı ve büyük başarı sağladı. Köy köy dolaşarak davetini kabul edenler için Kur'an kursları açtı. Kur'an'ı ve temel İslâmî bilgileri öğretme çalışmaları sayesinde bölgede İslâmiyet yayıldı. Abdülkerim'in taraftarları giderek arttı ve daveti büyük güç kazandı. Bu sırada bölgedeki bazı Arap kabile-

leriyle yerlilerin desteğini de sağlayan Abdülkerim 1635 yılında bölgenin yönetimini Tuncûrlar'ın elinden alarak Vedây Sultanlığı'nı kurdu (sultanlığın 1611'de kurulduğu da söylenir). Abdülkerim el-Abbâsî, Çad'ın en doğusunda ve gölden uzak kesiminde tesis ettiği, dağlarla çevrili müstahkem bir bölgede yer alan Vârâ şehri merkez edindi. Dârfür Sultanlığı ile ilişkilerin bozulmaması için saltanatı süresince (1635-1655) Tuncûrlar zamanında ödenmekte olan yıllık vergiyi ödemeye devam etti.

Yerli Maba dilinde "kolak" (büyük) denen sultanlara İslâmî dönemde emîr'ü'l-mü'minîn, emîr veya şeyh unvanı veriliyordu. XVIII. yüzyıldan itibaren merkezî Afrika'nın en güçlü devletlerinden biri haline gelen sultanlığın başşehir kısa sürede büyüdü. Buraya özellikle günümüzde Sudan'da hüküm süren Func Sultanlığı'ndan çok sayıda fıkıh âlimi geldi. Bunlar Vârâ'da pek çok öğrenci yetiştirdiler. Öğrencilerden bazıları Func Sultanlığı'nın ilim merkezlerine giderek öğretimlerini oralarda sürdürdüler. Mali'de Tinbüktü ve Cenne, Nijerya'da Sokoto ve Kano, Nijer'de Âyir ve Agâdes gibi Çad'da da Vârâ şehri bölgenin önemli kültür merkezlerinden biri oldu. Bunun yanı sıra Vedây ülkesinin batı ve güney taraflarından gelen hacı adayları burada buluşup Mısır veya Kızıldeniz yoluyla hacca gidiyorlardı. Vârâ aynı zamanda Akdeniz sahillerinden Afrika'nın güneyine ulaşan kervanlar için önemli bir alışveriş merkezine dönüştü. Fildişi, Arap zam-

kı, devekuşu tüyü, deri ve özellikle köle pazarlanan Vârâ'ya dışarıdan kumaş, ateşli silâhlar, süs eşyaları ve bilhassa fıkıh ve hadis kitapları geliyordu.

Dârfür sultanları aldıkları vergiyle yetinmeyip Vedây topraklarını ülkelerine ilhak etmek istiyordu. Ancak Vedây sultanları onların teşebbüslerini sonuçsuz bırakmayı başardı. Neticede Dârfür ordularını yenen Sultan Ya'küb Arûs (1681-1707) onlara ödenen vergiyi de kesti. Vedây sultanları içinde Abdülkerim'den sonra en etkili ismin 1805-1813 yılları arasında hüküm süren Abdülkerim Sâbûn olduğu kabul edilir. Sâbûn, Bagirmi Sultanı Abdurrahman Gavarang'ın İslâm'a uymayan hareketlerini ileri sürerek Bagirmi'ye bir sefer düzenledi, başşehir Masinya'ya girdi ve şehri yağmalayıp halkını Vedây'a götürdü (1806). Bagirmi bundan sonra Bornu ile Vedây arasında cereyan eden mücadelelerden etkilendi. XIX. yüzyılda her iki devlet Bagirmi'nin kendilerine bağlı olduğunu iddia etti ve Bagirmi bazan Bornu, bazan da Vedây'ın hâkimiyeti altında kaldı. Abdülkerim Sâbûn kuzey istikametinde yeni bir ticaret yolu açtırdı ve kendi adına para bastırdı. Diğer ülkelerden ateşli silâhlar temin etti; bu silâhların kullanılmasını öğretecek askerleri Garp ocaklarında ki Osmanlı idaresinden getirtti. Bu uygulama zaman zaman tekrarlandı ve Müsevvidzâde Derviş Bey adlı bir Osmanlı askeri bu amaçla Vedây'a gelerek dönemin sultanı ile görüştü.

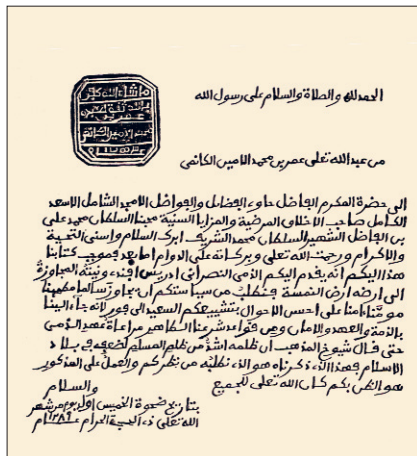
1835 yılında tahta geçen Muhammed eş-Şerif, Vedây'ın en önemli sultanlarından kabul edilir. Bornu Sultanı May İbrâhim adına ülkeyi yöneten Şehu Ömer, devlet yönetimindeki nüfuzunu kabullenemeyen Seyfiye hânedanı taraftarlarının Vedâylılar'la iş birliği yaparak harekete geçmeleri üzerine May İbrâhim'i hapsedirdi ve Vedây ordusunun üzerine yürüdü. Onu geri püskürtten Vedây ordusu Bornu'nun fiilî başşehir durumundaki Kukuya'yı ele geçirip tahrip etti ve çeşitli yerleşim merkezlerini yağmaladıktan sonra Şehu Ömer'in yıllık vergi ödemeyi kabul etmesi üzerine Bornu topraklarından çıktı. Bagirmi'yi de hâkimiyetine alıp ülkesinin sınırlarını Şari nehrine kadar genişleten Muhammed eş-Şerif 1850'de Vârâ'dan ayrıldı, 70 km. güneyinde kalan ve ticaret kervanlarının geçtiği bir arazide bulunan Ebişe'yi (Abeşe / Abeche) başşehir edindi. Giderek güçlenen Vedây Sultanlığı Bornu ve Bagirmi'yi vergiye bağladı; XIX. yüzyılın ikinci yarısında Selâmât, Rûnga gibi mahallî emirlikleri de hâkimiyeti altına alarak büyük

bir devlet haline geldi. 1835'te Trablusgarp'ın yeniden Osmanlı merkezî idaresine bağlanmasıyla Vedây Sultanlığı'nın Osmanlı Devleti ile ilişkileri gelişmişti. Vedây kralları tahta geçtiklerinde bir saygı nişanesi olarak Bagirmi Krallığı'ndan haraç şeklinde aldıkları köleleri İstanbul'a gönderiyordu. XIX. yüzyılın başlarından itibaren ülkede Kâdiriyye tarikatı yayıldı. Yüzyılın ortalarında Bagirmi'ye Batı Afrika'dan gelen Ticânîler ise Vedây'da taraftar bulamadı. Fıkıh ve hadis âlimlerinin etkisi Ticânîler'e ilgiyi azaltmıştı. Buna karşılık Libya menşeli Senûsiyye hareketi 1860'lı yıllardan itibaren ülkede etkili hale geldi. Sultan Ali döneminde yayılmaya başlayan tarikat kendisi de Senûsî müridi olan Sultan Muhammed Yûsuf döneminde zirveye ulaştı ve Vedây bu tarikatın ana merkezlerinden biri oldu.

Kuruluşundan itibaren bölgede etkili bir sultanlık halinde kalan Vedây Sultanlığı sömürgecilik öncesinde Avrupalılar'ın dikkatini çekmeye başlamıştı. Func Sultanlığı'ndan gelen Arap tâcirleri buradan çok sayıda köle satın alıyordu. Akdeniz'e uzanan kuzey ticaret yolu da devreye girince bu güzergâhtan köle sevkiyatı arttı. Afrika'nın işgal yoluyla hızlı biçimde paylaşıldığı dönemde Çad gölü çevresi 4 Şubat 1894 tarihli bir antlaşmayla Fransız, İngiliz ve Almanlar arasında bölüştü ve Vedây Devleti'nin bulunduğu bölge Fransız nüfuz alanı içerisinde kaldı. Fort-Lamy'ye (N'Camena) yerleşen Fransızlar, çevredeki sultanlıklarla yaptıkları antlaşma ve savaşlarla kısa sürede bölgedeki yönetimlerini genişlettiler. Kendilerine karşı direnen Râbih'i (1900) ve ardından oğlu Fazlullah'ı ortadan kaldırıp Bagirmi topraklarını işgal ettiler (1901). 1901-1905 yılları arasında Bornu toprakları da işgale uğradı. Doğuya ilerlemeyi sürdüren Fransızlar 2 Haziran 1909'da Ebişe'yi ele geçirerek Vedây Sultanlığı'na son verdiler. Borku ve diğer bazı yerleri hâkimiyetlerinde tutan Senûsiler'i buradan çıkarıp Çad'ın tamamını nüfuzları altına aldılar (1913). Başşehirini işgalden kurtaramayan Vedây'ın son sultanı, çoğu ulemâ ve fukahadan 100 kişiyle birlikte Vedây ile Kufra arasındaki bir mevkiye çekildi. Vedây el-Abbâsî hânedanını ortadan kaldıran Fransızlar ülkede İslâmî eğitime de son verdi ve işgalin beşinci yılında bir subayın ölümünü bahane ederek bölgedeki âlimlerin önemli bir kısmını idam etti. Hayatta kalabilenlerin çoğu Dârfür'a sığındı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Trablusgarp vilâyeti aracılığıyla Çad gölü havzasındaki

Vedây Sultanı Muhammed Ali'ye Bornulu Şeyh Ömer'in yazdığı mektup (Gustav Nachtigal, *Sahara und Sudan*, Graz 1967)

VEDÂY

müslüman devletlerle ilişki kuran Osmanlı Devleti başta Nijerya'daki Bornu olmak üzere bugünkü Nijer'de Kavâr ve Âyir, Çad'daki Vedây, Bagirmi ve Sudan'daki Dârfûr sultanlıkları ile irtibatını geliştirdi. Bilhassa 1835'te Senûsiyye hareketini barındıran Trablusgarp'ın yeniden Osmanlı merkezî idaresine bağlanmasının ardından Osmanlı-Vedây münasebetleri büyük gelişme gösterdi. Zira Senûsîler'le birlikte sömürgeci devletlerin istilâlarına karşı direneceği tahmin edilen Vedây ile ilişkiler büyük önem taşıyordu. 1898'de Senûsî şeyhinin önde gelen temsilcisi Muhammed es-Sünnî'nin buraya gönderilmesi de büyük rol oynadı. Ayrıca Trablusgarp vilâyetinin güney sınırında bulunan Fizan sancağındaki mutasarrıflığın ya Gât kasabasına taşınması veya orada da yeni bir mutasarrıflık kurulması istendi. Kısa bir süre için bu teşebbüs gerçekleştirildi. Daha da önemlisi Vedây ile irtibatın en kolay olduğu, Senûsîler'in kontrolündeki Bingazi'den Çad gölüne giden güzergâhın geçtiği Kufra kaza haline getirilerek bir kaymakam tayin edildi. XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti, Vedây'daki gelişmeleri yakından takip ediyordu. 1893'te Bingazi mutasarrıfı Ferik Hacı Reşid Paşa, Vedây Sultanı Yûsuf b. Ali'ye elçi ve çeşitli hediyeler gönderdi; Yûsuf da ona kıymetli hediyelerle karşılık verdi. Aynı şekilde tahta yeni oturan Vedây sultanlarına mektup ve hediyeler yollanıyordu. Son Vedây sultanı Muhammed Dâvûd Murra'nın, ülkesini korumak için Osmanlı Devleti'nin himayesini istemesi iki taraf arasındaki ilişkilerin ulaştığı noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Artık Vedây, Osmanlı Devleti'nin idaresi altındaki ülkelerden biri sayılmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki som hamlesi, bilindiği kadarıyla 1911 yılı Temmuz ayında Fizan sancağından Yüzbaşı Rifkî Bey kumandasındaki 150 kişilik bir müfrezeyi Çad'a göndermesi olmuştur. Kuzeydeki Tibesti dağları aşılıp Borku kazası fiilen kurulduktan sonra Vedây'a yakın bir bölge olan Ayn Kelek'te yeni bir kaza teşkili için gerekli adımlar atıldıysa da 1911 yılı Eylül ayında İtalyanlar Trablusgarp'a saldırınca Yüzbaşı Rifkî Bey emrindeki askerlerden sadece otuz kadarını Adanalı Mehmed Ağa'ya teslim edip geri döndü. Bu birlik, bölgede 1913 yılına kadar yerlilerle beraber Fransızlar'a karşı mücadele vermişti.

1870'lerde 2 milyon civarında tahmin edilen Vedây'ın nüfusu 1912'de 700.000'e, beş yıl sonra 300.000'e kadar düştü. Yöre halkı sömürgeciler tarafından pamuk üretimine yönlendirildi. Bu dönemde müs-

lûman gençler genellikle sömürge okullarına alınmadı. Sadece önde gelen müslüman ailelerin çocuklarının çok azı bu okullara kabul ediliyordu. Bu arada müslümanların Kur'an eğitimi almalarına izin verildi. Arap ülkelerine gidebilenler dışında gençler özellikle cahil bırakıldı. Elli yıllık sömürgecilik döneminde nüfusun sadece % 2'si eğitim alabilirdi. Vedâylı gençler II. Dünya Savaşı'nda cephelere sürüldü. Fransızlar 1935'te Vedây bölgesinin idaresini Vedây-Abbâsî hânedanının liderlerine teslim ettiler. Bu uygulama bağımsızlık döneminde de devam ettirilmektedir. Bu göreve 1901 yılında ölen Sultan İbrâhim b. Ali'nin oğlu Muhammed Urâda'yı geçirdiler. Muhammed Urâda'nın 1946'da ölümünün ardından yerini Ali Süleyk aldı. Ali Süleyk, Çad'ın bağımsızlığını kazandığı 1960'ta tahtından olduysa da 1970'te yeniden tahta çıktı. 1978'de ölümü üzerine yerine oğlu İbrâhim Urâda geçti. 2004 yılında ölen İbrâhim'den sonra yerine tahta oturan Muhammed İbrâhim halen Vedây'da Abbâsî hânedanını temsil etmektedir. Böylece kuruluşundan bugüne kadar Vedây'da toplam yirmi beş hânedan mensubu tahta çıkmış bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, A.AMD, nr. 65/62; BA, DH.MKT, nr. 417/7, 2279/124; BA, BEO, nr. 3628/ 272038, 3639/ 272922, 3731/279780, 3888/ 291543; BA, İrade-Hariciye, nr. 9390; BA, İrade-Hususi, nr. 1317; BA, Y.A.HÜS, nr. 325/28, 402/ 39; BA, Y.PRK.ÜM, nr. 35/88; BA, Y.PRK.EŞA, nr. 34/ 29; J. Cabot – Ch. Bouquet, *le Tchad*, Paris 1973, s. 7, 32-33, 37-38; J. Cuoq, *Les musulmans en Afrique*, Paris 1975, s. 275-303; Abdurrahman Ömer el-Mâhî, *Teşâd mine'l-isti'mâr ile'l-istiklâl*, Kahire 1982, s.18-21; Issa Hassan Khayar, *Tchad: Regards sur les élites ouaddaïennes*, Paris 1984, tür.yer.; "Ouaddai", *Lieux et peuples d'Afrique: Mémoire d'un continent*, Paris 1987, s. 184; Mahmûd Şâkir, *Teşâd*, Beyrut 1408/ 1988, s. 40-41; Abdurrahman Çaycı, *Büyük Sahara'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911)*, Ankara 1995, s. 106-107, 128, 166-170; J.-L. Triaud, *La légende noire de la Sanûsiyya: Une conférie musulmane saharienne sous le regard français (1840-1930)*, Paris 1995, I-II, tür. yer.; Y. Hakan Erdem, *Osmanlıda Köleliğin Sonu: 1800-1909*, İstanbul 2004, tür.yer.; Müsevitzâde Derviş Paşa, "Osmanlı İmparatorluğu Tarihine Ait Vesikalar", *İstanbul*, yeni seri, I/1012, İstanbul 1948, s. 391-419; Ahmet Kavas, "Büyük Sahara'da Gat Kazasının Kurulması ve Osmanlı-Tevank Münasebetleri", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 3, İstanbul 1999, s. 171-196; a.m.f., "Osmanlı-Tibû Münasebetleri: Büyük Sahrâ'da Reşâde (Çad) ve Kavâr (Nijer) Kazalarının Kurulması", a.e., sy. 4 (2000), s. 69-104; J. L. Spaulding, "Wadâi", *El²* (Fr.), XI, 11-12; H. Bell, "Wadâi", a.e., XI, 13-14.

AHMET KAVAS

VEDDÂN GAZVESİ

(غزوة ودان)

Hız. Peygamber'in
Kureyş müşriklerine karşı düzenlediği,
Ebvâ Gazvesi diye de bilinen

ilk gazve
(2/623)

(bk. EBVÂ).

VEDÎA

(الوديعة)

Bir kimseye
koruması için bırakılan malı
ve bu hukukî işlemi
ifade eden fıkıh terimi.

Sözlükte "bırakmak, terketmek" anlamındaki **vd'a** kökünden türeyen **vedîa** fıkıhta bir kimseye koruması için bir malın bırakılmasını ve bu şekilde bırakılan malı ifade eder. Fıkıh literatüründe kelimenin ikinci anlamda kullanımı daha yaygındır. Vedîa, fıkıhın muâmelât bölümünde güvene dayalı olarak cereyan eden emanet akidleri sıralaması içinde ayrı bir akid türü olarak ele alınmıştır. Bir malın başkasına emanet edilmesi işlemine **idâ'**, akde konu olan şeye **vedîa** veya **el-mâlû'l-mûda'**, akdin taraflarından vedâyı verene **mûdi'** / **müstevdi'**, malı kabul edene **mûda'** / **müstevda'**, bazan da **vedi'** denir. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde "vd'a" kökünden türeyen kelimeler sözlük anlamıyla sıkça geçmekte, terim anlamında vedîaya dair önemli ilkelere genelde emanet kavramı çerçevesinde temas edilmektedir. Fıkıhta da vedîa hukuken çok geniş anlam ifade eden emanet türlerinin bir çeşidi olup iki kavram arasında umum-husus ilişkisi bulunmakta, vedîa özel hükümleri olan sınırlı bir emanet akdi özelliği taşımaktadır. Bundan dolayı *Mecele*'de vedîa lukata ve âriyet akdine dair hükümlerle birlikte "Kitâbü'l-Emânât" başlığı altında ele alınmıştır (md. 762-832).

Vedîanın Şartları ve Hükümü. Vedîa diğer akidlerde olduğu gibi akid yapma ehliyetine sahip tarafların birbirine uygun karşılıklı irade beyanı ile kurulur. Hanefîler akdin kurucu unsurunu sadece sîga (icap ve kabul) olarak görürken fakihlerin çoğunluğu **mûdi'** ve **mûda'** ile akde konu edilen malı da (vedîa) akdin unsurlarından sayar. Vedîa konusu malın belirli, dinen mubah ve teslim edilebilir bir özellik taşıması gerekir. İslâm hukukunda gerek tanım bakımından gerekse özellikleri yönünden vedîadan mal diye söz edilmiştir.